
••

ČERV A BĚLOKUR

••

Všichni dřevorubci přísahali, že neviděli, jak ten strom padal, ten, který začátkem léta roku 1959 vykloubil Johannesi Gerlitzovi rameno a zlomil pravou ruku. Johannes měl štěstí, že šlo jen o pět poražených smrkových kmenů – korunu i větve už měly osekané –, které ležely na tak rozbahněné cestě, že se pod jejich vahou utrhla. Bylo před polednem, dřevorubci popíjeli druhé pivo, přikusovali jablko a nechávali mezi sebou kolovat lahev s pálenkou. Chtěli pracovat ještě hodinu, než ve smrkovém lese na severních svazích hlavního hřebenu Sporzských Alp začne dotírat polední žár. Johannes se odtrhl od ostatních, prodíral se podrostem o kus dál jižním směrem, protože se chtěl pohlédnout po vhodném materiálu na mariánskou sošku, kterou si u něho objednali. Až když vzlétlo hejno ptáků a zajíci vylekaní tím otřesem vyběhli z nory, zaznamenali to neštěstí i chlapi. Než se nadáli, valily se kmeny z kopce dolů s takovým burácením, že pronikalo až do morku kostí, strhávaly s sebou mladé stromky, které se hroutily jak domečky z karet a nezadržitelně se řítily na Johannese. Zareagoval rychle, snažil se uniknout, ale protože poslední kmen si to razil přímo na něj, stihl jen uskočit – a neuskočil dost daleko. Ostatní dřevorubci si mysleli, že je po něm, a srdce jim radostí poskočilo, když viděli, jak se Johannes Gerlitz vy-nořil z podrostu a jedním dechem proklínal ďábla i svatou trojici.

S gustem si zanávala i Elisabeth Gerlitzénová, když jí Franz Patscherkofel a Leopold Kaunergrat přinesli do kuchyně manžela, který v zubech svíral kapesník a na dvacet metrů z něj táhl alkohol. Dřevorubci do něj nalili tři čtvrtě lahve k utišení bolesti.

„Krucinálfagot, chlapi zatracený, to nemožete dávat majzla, a porád s tou kořalou! Pomažete do oudolí, muší se přívíst dochtor,“ hromovala nasupeně, ale Johannes jen vyplivl kapesník a dýchavičně, celý zkroucený bolestí, opáčil:

„Krz takou maličkost se hnedka nebude volat ten příserka, kór dyž z toho ani moc krve neteče. Dones rači flašana.“

Když se chlapi vydali do lesa, nebylo v St. Peteru na Angeru o zranění nouze. Roku 1959 se uměl ohánět sekyrou úplně každý, ale nikdo nebyl profesionál. Každý si v lese pokácel, kolik a co potřeboval, Franz Patscherkofel si tak obstaral opěrné trámy, Leopold Kaunergrat dříví na zimu a Johannes Gerlitzén jako řezbář z povolání ustavičně sháněl vhodný materiál. Na úrazy byli zvyklí a doktora z údolí nemohli lidé z vesnice vystát, protože se na jejich vkus vyjadřoval příliš nesrozumitelně a choval se jako náfuca. Povolali ho, jen když šlo o život, ale protože cesta do údolí byla dlouhá a strastiplná, většinou se v těchto závažných případech nedostavil včas. Že si Johannes vykloubil rameno, dokázali diagnostikovat i drvoštěpové, a tak Franz Patscherkofel Johannese pevně držel, aby sebou neškubal, a Leopold Kaunergrat mu rameno zase napravil. V momentě byla lahev pálenky prázdná. Nakonec chlapi ještě zavolali Johannesova souseda, truhláře Karla Ötsche, aby mu zlomenou ruku zafixoval dlahou v klidové poloze.

„To je prašť jako uhoď, jesi Ötsch nebo dochtor,“ opáčil Johannes a zátal zuby do složeného šátku své ženy Elisabeth, zatímco mu soused krátkými hřebíčky připevňoval horní díl dlahy.

„Mysiš jako pěšky nebo za vozem,“ odpověděl soused a zašklebil

se tak, že odhalil své zkažené zuby, na kterých se jako plíseň rozlézal šedavý plak náruživého kuřáka. Načež se kvůli té průpovídce začali hádat, a sotva dlaha držela, vjel Johannes zdravou rukou do zacuchaných vlasů souseda, co se na oplátku snažil Johannesovi ukrotit ucho. Teprve když je Elisabeth zchladila vědrem vody ze studně, nechali se od sebe odtrhnout. Tak to chodilo od jejich dětství, a protože bydleli těsně vedle Ötschových, měla Elisabeth kbelík studené vody neustále po ruce. U plotu mezi zahradami jich stálo hned pět.

Když si Johannes a Elisabeth postavili hned vedle Karla Ötsche, celá ves se obávala nejhoršího, ale Johannes ten pozemek zkrátka zdědil po dědečkovi, a porvat se, to nebylo v roce 1959 nic zapovězeného. Co si starší ženské ve vsi pamatují, Johannes Gerlitzten a Karl Ötsch se bušili do hlavy dřevěnými hračkami, ještě když byli v plenkách. Většina lidí z vesnice měla za to, že příčinou jejich ustavičných šarvátek je to, že jsou prostě každý jiný. Johannes byl klidný a přemýšlivý člověk, co raději všechno dobře zváží, aby se neukvapil, zatímco Karl Ötsch roztruboval, co si myslí, aniž se ho na to někdo ptal – a to tak nahlas, aby ho bylo slyšet až do údolí. Vedle vysokého světlovlasého Johannese vypadal Karl Ötsch jako jeho pravý opak, malý, kulatý, s buclatými tvářemi a snědou pletí, s vlasy černými jako havran. Ať šlo o cokoli, Karl a Johannes se nedokázali shodnout, ani jeden nebyl za žádnou cenu ochotný dát tomu druhému bezbolestně za pravdu.

Zpočátku Johannesovi ani Elisabeth nevadilo, že se Johannes kvůli zranění nemůže věnovat svému řezbářskému řemeslu, a také zákazníci měli pochopení, že objednané sošky, ornamenty a vánoční jesličky dostanou se zpožděním. Johannes a Elisabeth se brali teprve v dubnu a po tři dny s nimi slavila celá vesnice, všech 420 obyvatel. Vyhrávala dechovka, nevěstu s ženichem

vezla z kostela do hostince stará hasičská cisterna, byl to nástup, jako když se o velkých svátcích konají procesí. Na tuto svatbu čekala vesnice třináct let, protože ty dva zasnoubili už někdy na obecné škole. Dávno předtím, než byl Johannes u Elisabeth na námluvách, rozumovaly staré ženské na schodech do kostela, jak pěkné dětičky spolu ti dva budou mít. Johannes byl o něco vyšší než většina mužů ve vsi a měl atletickou figuru. Dalo se čekat, že mu nikdy nenaroste sanktpeterské panděro, které po třicítce viselo přes kalhoty skoro všem. Měl štíhlé ruce i nohy, výrazné lícní kosti, ale nejpozoruhodnější byly jeho vlasy, tak světlé, že ve tmě svítily. Vlasy Elisabeth zase zářily na slunci. I ona byla blond, ale s rezavým odstínem, takže její ledabyly svázaný cop doslova jiskřil. Měla zdravou barvu pleti a Johannesovi se na ní nejvíc líbilo, jak rychle jí zčervenaly tváře, když se smála. Elisabeth to bylo občas nepříjemné, protože si myslela, že vypadá jako školačka. To jí pak Johannes letmo políbil špičku nosu anebo ušní lalůček, načež zrudla ještě víc a stydlivě se chichotala.

Líbánky v padesátých letech do St. Peteru na Angeru ještě nedorazily, ale díky Johannesovu zranění si teď mohl mladý pár vychutnávat manželství do sytosti. Několikrát denně si spolu užívali tu svobodu, že se už nemusí jako před svatbou schovávat v seníku, za hranicí dříví nebo v udírně. Než se jim z toho udělalo zle. Začalo to u Johannese, pořád ho bolelo břicho a následovaly těžké zažívací potíže. Krátce nato Elisabeth každé ráno dávala všechno jídlo z předchozího dne do latríny za domem. Na kostelních schodech panovalo přesvědčení, že Elisabeth neumí vařit, zatímco u kašny se tvrdilo, že Johannes popřává sobě i Elisabeth příliš mnoho pálenky. Záhada se rozlouskla, teprve když z údolí, z městečka Lenk, přijel doktor s kozí bradkou, aby si v obecním sále odkroutil ordinační hodiny, které tu měl jednou za dva měsíce.

Oběma manželům zvěstoval nález v břiše: Elisabeth byla těhotná, Johannes měl tasemnici.

Radost, jakou prožívala Elisabeth, neznala mezí. Hned dvě hodiny nato si nechala z půdy snést staré houpací křeslo, blaženě se v něm pohupovala a pletla dětátku ponožky. Zato Johannes byl celý sklíčený. Sotva se dokázal radovat z toho, že brzy bude otcem, jelikož musel ustavičně přemítat, co asi dělá červ. Spí, nebo si jen tak plave? Má vůbec takový červ oči, a hlavně: jak se mu do břicha dostal? Doktor na Johannesovy dotazy odpověděl latinskou větou, které by nerozuměl ani farář. Byl totiž uražený, že si Johannes nechal zlomenou ruku ošetřit raději od truhláře než od specialisty, a ve své zlosti Johannesovi oznámil, že to bude trvat přinejmenším půl roku, než se mu podaří obstarat z hlavního města lék proti červům.

Protože Johannesovi o červech vegetujících v člověku nedokázala nic povědět ani učitelka z místní jednotřídky, potuloval se, pln pochybností vyvolaných kuriózními nápady lidí z hospody, celé tři dny kolem obecního úřadu. Byl si jist, že teorie místních jsou nesmysl – přece by si všiml, kdyby se k němu ze zadu plazil tak velký červ. Třetího dne se konečně odvážil otevřít dveře úřadu. Prošel vstupní poštou, kolem četnické stanice až k obecní knihovně. Nebyl tu od školních let, kdy ho sem poslal farář, aby si za trest, že střílel kuličkami ze staniolu, vypůjčil katechismus a pak z něj měl referát před celou třídou. Knihovnu založili benediktiňští mniši z Lenku a potom sem na horu Anger po léta na hřbetu vláčely knihy celé generace mezků. Když se však vesnice od kláštera odpoutala a mnichy, kteří po vesničanech žádali daně, zahnali vidlemi zase do údolí, neměl se o knihovnu kdo starat. Když sem před pár lety našli cestu červotoči, padlo rozhodnutí dvě třetiny všech knih spálit. V St. Peteru na Angeru se totiž neústupně drží

pověra, že tikání červotoče ohlašuje smrt a zmar. Přitom sameček nevolá dábla, ale jen samičku k milostným hrátkám.

Obecní sekretářka, která vedle své hlavní činnosti zastává i úřad poštmistrové, pomocné ruky na četnické stanici a knihovnice, Johannesovi při hledání pomáhala. Chvilku to trvalo, než ve zbytku neuspořádaného knihovního fondu našli něco použitelného. Často se za knížkami objevovali mumifikovaní brouci nebo pavouci velcí jako dětská pěstička, a Johannes sebou pokaždé škubl, když jeho pomocnice zapištěla, ale krátce předtím, než by býval ohluchl, setřela prach z knihy, za kterou jí bude vděčný dlouhá desetiletí. *Karl Franz Anton von Schreiber: Zpráva o pozoruhodné sbírce velikých cizopasných červů jakož i pozvání k literárním souvislostem.* Napsána byla v roce 1811, ale pro řezbáře Johannes Gerlitzena představovala tu pravou četbu. Nešlo o komplexní přírodovědné dílo, ale o kroniku, zprávu o objevech badatelů, kteří se věnovali výzkumu červů v c. a k. dvorním přírodovědném kabinetu v hlavním městě. Než se tito pánové pustili do práce, nevědělo se o červech zhola nic. A tak Schreiberovy záznamy naštěstí začínaly na úrovni Johannesových znalostí. Řezbář strávil celý den v knihovně a putoval kolem rozvíklaného čtenářského stolku za slunečním světlem. Cestou domů už si připadal aspoň o trochu lépe: před sto padesáti lety měl v hlavním městě nějakého červa skoro každý, císař František dokonce z obavy o své poddané nakázal, aby se „všichni přírodovědci, kteří se o onen předmět zajímají, spojili s c. a k. přírodovědným kabinetem a sdělením svých dosavadních i budoucích pozorování a objevů přispěli ke zdokonalení a větší účinnosti zdejšího ústavu, k rozšíření našich sbírek a tím i k obohacení a zlepšení c. a k. výzkumu parazitů žijících v člověku, a to pro blaho všech národů“.

V ordinování správné léčby začervěných pacientů se lékaři přímo předháněli. Johannes musel připustit, že mnohých postupů

líčených Schreiberem se docela zhrozil. „Poté co nemocný s jistou dávkou heroismu přijal medikamenty, vyskočil náhle z postele a usedl na nočník. Zbledl, chvěl se a třásl, celé jeho tělo polil ledový, smrtelný pot. Doktor Bremser se málem dočkal triumfu, avšak jeho radost ztrestal potrat, k němuž došlo asi po osmi dnech pozvolné léčby jisté ženy, u níž ale měl pochopitelně předpokládat nejprve těhotenství.“

Podzim roku 1959 začal několikatýdenním špatným počasím. Vítr do údolí Angeru přihnál tlakovou níží, která se nahromadila nad Sporzskými Alpami jako zmačkaný chomáč vaty, až se zdálo, že se mračna přilepila k vrcholu Großer Sporzer. Johannes teď chodíval do knihovny častěji. Všestranná obecní úřednice mu sice doporučila, aby si knihy vypůjčil domů, ovšem sedět každý den od 8.30 do 18.00 hodin na jednom místě a probírat se výzkumem helmintů, jako by člověk sám pitval, analyzoval, klasifikoval a preparoval, z toho měl Johannes stejný pocit, jako když pracoval. Řezbařina se zraněnou rukou stejně nepřipadala v úvahu, a Johannes se tak domníval, že jediná užitečná věc, kterou teď může dělat, je čtení. Soused Ötsch z domu nalevo si mezitím z Johannesovy čtenářské záliby soustavně tropil žerty, nicméně Johannes slíbil Elisabeth, že než se dítě narodí, nenamočí se do žádné rvačky. Když se potom spustil déšť, smáli se Johannesovi kvůli vysedávání v knihovně i jeho kamarádi z hospody.

„Copa, stará už ti nedá, že se ceš dát na faláře?“ vyřvávali prostořeký velkostatkář Anton Rettenstein, tlustý syn starosty Friedrich Ebersberger, hokynář Wilhelm Hochschwab a jindy tak přátelský listonoš Gerhard Rossbrand, třebaže zrovna farář ze St. Peteru knížkám moc nedal. Četbu využíval jen jako trest pro hříšníky, a když nesloužil mši, opravoval raději kostelní věž. Johannes si těch škodolibých narážek nevšímal. Kvůli ustavičnému

dešti chlapi stejně neměli nic jiného na práci, než se došmajdat z postele do hospody. Dokonce i četníci pili své první pivo už v poledne, protože za deště se stejně nic nedělo, a když, tak v hospodě.

St. Peter na Angeru byla malá vesnička, která žila především z jednoho zdroje příjmů – a tím byla celosvětově unikátní hojnost jeřábů. Nikde na světě nerostl jeřáb břek do takové výšky a v takovém počtu, aby z jeho výnosů vyžila celá vesnice. Obyvatelé St. Peteru ani nedovedli zužitkovat všechny jeho plody, které však ve světě platily za žádanou a drahou surovinu na výrobu speciálních léků. Přestože každý z místních měl kromě obhospodařování jeřábů ještě další povolání, v čase sklizně si všichni pomáhali. A když sklizení úrody přerušil déšť, tak jako právě teď, čekalo se v hospodě na lepší počasí. Panoval totiž svatý zákon, že během sklizně jeřabin se nikdo do žádné jiné činnosti nepouští.

Avšak Johannes měl úkol, v kterém mu nebránila ani zlomená ruka, ani déšť – probíral se světem červů. Záhy ho tyto organismy začaly fascinovat. Připadalo mu to obdivuhodné: zrnko neviditelné jako prach spolkl ve vodě rak, kterého pak pozřela ryba, tu zase liška anebo pes či člověk, až se z tohoto zrnka ve střevě posledního článku potravního řetězce vyvinul nový jedinec. Žasl nad tou vůlí k životu, jakou takový tvor musí mít, když riskuje všechna tato stadia s vědomím, že tam, kam patří, se dostane jen s velikou dávkou štěstí.

Elisabeth se takové pomyšlení hnusilo. Jakmile jí o tom Johannes začal vyprávět, hned vyhrožovala, že se pozvrací, a to děcku nechtěl způsobit ani on. Ale jak rád by jí, své ženě a nejlepší přítelkyni, pověděl o svých nových znalostech o trochu víc. Umět něco zvláštního, to bylo v St. Peteru normální, ale vědět něco neobvyklého, tím se od zbytku vsi odlišoval. Dennodenně – nejen

když jí chtěl vyprávět o červech – se Johannes podívoval nad tím, jak se Elisabeth těhotenstvím změnila. Často si stěžovala, jak je to náročné být těhotná, že strašně trpí, že jí všechno bolí. Johannes ji nechápal. Co se to jen stalo s Elisabeth, která při přehrazování Mitternfeldského potoka šlápla na hřebík, propíchla si patu a bez mrknutí oka se vydala lesem na východě přes dvě pole na cestu domů? Johannes po tom opět zapátral v knihovně. Dočetl se, že těhotenství je pro ženu velkým štěstím, že to je nejkrásnější stav v jejím životě, načež mu připadalo ještě těžší brát Elisabeth vážně, a její nářky čím dál tím víc proklínal. Jedno však Elisabeth nikdy nepřiznala: žárlila na Johannese, jehož břicho s tasemnicí vzbuzovalo větší pozornost než to její s dítětem. Každou neděli, sotva přišli z kostela, se k nim seběhly děti z celé vesnice, ale nikdy si nechtěly sáhnout, jak kope miminko, vždycky jen přiložit ucho k Johannesovu břichu a poslechnout si, co dělá tasemnice. Tetky od kolegů, s nimiž obchodoval se soškami světců, a babky bratranců, se kterými hrál v dechové kapele, ustavičně nosily nejrůznější bylinné lektvary a olejíčky. Žádný z nich nedokázal tasemnici vypudit, účinkovaly spíš jako projímadlo nebo Johannesovi způsobovaly záchvaty dávení. Ovšem Elisabeth nikdo nic z domácí apatyky nenosil.

Když se vypršelo a zalesněné stráně dozlatova zbarvilo malebné babí léto, zavítali do vesnice horolezci. V posledních letech se tu neobjevovali a místní už se začali obávat, že to zase jednou přijde, ale nikdy by si nepomysleli, že existují horolezci, co jsou natolik blázniví, že se tu ukážou na podzim – babí léto neléto. Jako pokaždé když se ti šílenci zjevili, zavíraly se okenice, hromady rozvěšeného prádla se nosily dovnitř a na děti se volalo, ať jdou domů, ještě než houf příchozích dorazil ke značce s názvem obce.